

UOT: 657; 311.216; 336.717.6

JEL: P 42

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin (UNEC) II kurs magistrantı

ÖMƏROV E. D.

AZƏRBAYCANDA İSTEHSAL MÜƏSSİSƏLƏRİNDƏ MALİYYƏ RESURSLARININ İDARƏ EDİLMƏSİ MEXANİZMİNİN XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Xülasə

Tədqiqatın məqsədi: istehsal müəssisəsinin maliyyə resurslarının təhlili əsasında Azərbaycanda belə müəssisələrin maliyyə resurslarının idarə edilməsi mexanizmini araşdırmaq.

Metodologiya: sistemli analiz, statistik təhlil metodları.

Əsas nəticələr: Hər bir təsərrüfat subyektinin səmərəli fəaliyyəti onun sabit maliyyə vəziyyəti şəraitində mümkündür. Müəssisənin maliyyə sabitliyi isə onun maliyyə imkanları ilə xarakterizə olunur. Müəssisənin maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətinin nəticələrini qiymətləndirmək üçün üç göstəricinin müstəsna əhəmiyyəti vardır: əmtəənin (məhsulun, işin, xidmətin) satışından gəlir; mənfəət; pul vəsaitlərinin axını. Müəssisənin maliyyə vəziyyətinin təhlilində işgüzar aktivliyin qiymətləndirilməsinə xüsusi yer ayrılmalıdır.

Açar sözlər: *istehsal müəssisəsi, maliyyə resursları, gəlir, mənfəət, rentabellik, balans.*

GİRİŞ

Hər bir təsərrüfat subyektinin səmərəli fəaliyyəti onun sabit maliyyə vəziyyəti şəraitində mümkündür. Müəssisənin maliyyə sabitliyi isə onun maliyyə imkanları ilə xarakterizə olunur. Müəssisənin maliyyə imkanları bütün pul öhdəliklərinin vaxtında aparılmasını təmin edir. Əgər müəssisə öz öhdəliklərini vaxtılı-vaxtında ödəyə bilməzsə, bu o deməkdir ki, o normal fəaliyyət göstərmək iqtidarında deyil. Müəssisənin maliyyə vəziyyəti onun fəaliyyətinin resursları ilə əlaqədardır. Müəssisənin maliyyə resursları ilə müəssisənin maliyyə fəaliyyəti qiymətləndirilir.

Pul formasında ifadə olunan və realizə edilən dəyərin bir hissəsini maliyyə resursları təşkil edir. Maliyyə resursları yeni yaradılan dəyərin bir hissəsidir və onun qanunauyğun olaraq pul formasında ifadəsi mövcuddur. Maliyyə resursları müəssisənin maliyyə-təsərrüfat, istehsal və s. fəaliyyəti nəticəsində formalaşır. Yəni maliyyə resursları realizə olunan dəyərdir.

Maliyyə resursları maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətinin məqsədi və funksiyası kimi də çıxış edir. Maliyyə-təsərrüfat fəaliyyəti prosesində müəssisə, firma və şirkətlər müxtəlif məqsədlər qarşıya qoya bilərlər. Bütün məqsədlər obyektiv və qanunauyğun şəkildə bu və ya digər maliyyə nəticəsinin alınması ilə əlaqədardır. Müəssisənin əsas məqsədi maksimum səviyyədə maliyyə resursları əldə etməkdir. Belə maliyyə nəticəsinin əsas forması kimi balans mənfəəti çıxış edir. Ba-

lans mənfəətini müəssisə satışdan (sənaye xarakterli məhsul, iş və xidmət), sair satışdan (qeyri-sənaye xarakterli məhsul, iş və xidmətlər), əsas fondların satışından, satışdankənar əməliyyatlardan (gəlirlərlə xərclər arasındakı fərq kimi) əldə edilən mənfəət hesabına formalaşdırır [5, s.26].

İstehsal müəssisəsinin maliyyə resurslarının təhlili

Müəssisənin maliyyə vəziyyətini xarakterizə edən göstəricilər sistemi beş əsas parametrlər blokundan ibarətdir [7, s.31]:

- balansın tərkibi və strukturu (analitik balansın qurulması; balansın şaquli və üfüqi təhlili; müəssisənin əmlak vəziyyətinin keyfiyyətə dəyişilməsinin təhlili);

- müəssisənin likvidliyi və ödəmə qabiliyyəti (balansın likvidliyinin təhlili; likvidlik əmsalının təhlili; pul vəsaitlərinin hərəkətinin təhlili);

- müəssisənin maliyyə dayanıqlığı (maliyyə dayanıqlığının mütləq göstəricilərinin təhlili; maliyyə dayanıqlığının nisbi göstəricilərinin təhlili);

- rentabellik (rentabellik əmsallarının hesablanması və təhlili);

- işgüzar aktivlik (keyfiyyət meyarlarının təhlili; kəmiyyət meyarlarının təhlili).

Müəssisənin maliyyə dayanıqlığı xüsusi və borc vəsaitlərin vəziyyəti ilə xarakterizə edilir və maliyyə əmsalları sisteminin köməyi ilə qiymət-

ləndirilir. Onların hesablanması üçün informasiya bazası mühasibat balansının aktiv və passiv maddələri sayılır. Müəssisənin maliyyə dayanaqlığının qiymətləndirilməsi kifayət qədər çoxlu miqdarda maliyyə əmsallarının köməyi ilə həyata keçirilir. Müəssisənin maliyyə dayanaqlığını xarakterizə edən əmsallara aid etmək olar: maliyyə asılılıqsızlığı əmsalı; borcluluq əmsalı; özünümaliyyələşdirmə əmsalı; xüsusi dövriyyə vəsaitləri ilə təminat əmsalı; manevrlik əmsalı; maliyyə gərginliyi əmsalı; mobil və dövriyyədən kənar aktivlərin nisbəti əmsalı; istehsal təyinatlı əmlak əmsalı [3, s.84].

Müəssisənin ödəmə qabiliyyəti daxili və xarici tərəfdaşlar qarşısında maliyyə öhdəliklərini vaxtında və tam yerinə yetirmək imkanı və qabiliyyəti ilə xarakterizə edilir. Tədiyyəqabiliyyətli kommersiya sazişlərinin həyata keçirilməsi forma və şərtlərinə bilavasitə təsir edir. Likvidlik müəssisənin tez və minimum maliyyə itkisi ilə öz aktivlərini (əmlakını) pul vəsaitinə çevirmək qabiliyyətidir.

Müəssisənin ödəmə qabiliyyətini və likvidliyini qiymətləndirmək üçün aşağıdakı əsas metodlardan istifadə olunur [3, s.86]:

- balansın likvidliyinin təhlili;
- likvidlik maliyyə əmsallarının hesablanması və qiymətləndirilməsi;
- pul (maliyyə) axınlarının təhlili.

Müəssisənin maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətinin nəticələrini qiymətləndirmək üçün üç: əmtəənin (məhsulun, işin, xidmətin) satışından gəlir; mənfəət; pul vəsaitlərinin axını göstəricilərinin müstəsna əhəmiyyəti vardır. Həmin göstəricilərin il ərzində mütləq həcmi və onların dəyişilməsi dinamikası müəssisənin fəaliyyətinin səmərəliliyini xarakterizə edir. İqtisadiyyatda xroniki ödəmələr şəraitində müxtəlif fəaliyyət növlərindən müəssisəyə pul vəsaitlərinin axını böyük əhəmiyyət kəsb edir. Daxil olan pul vəsaitlərinin ödəmələri üstələməsi şəraitində müəssisə cari və perspektiv inkişaf üçün zəmin rəqabət üstünlüyü qazanır. İstehsal-ticarət fəaliyyəti prosesində müəssisə iki vəziyyəti mütləq nəzərə almalıdır: bir tərəfdən, cari ödəmə qabiliyyətini saxlamaq üçün kifayət həcmdə pul vəsaitlərinin olması vacibdir; digər tərəfdən həmin vəsaitlərin qoyulmasına əlavə mənfəət almaq imkanı həmişə vardır.

Alınan mənfəətin və pul vəsaitlərinin məbləği arasında prinsipial fərq mövcuddur. Mənfəət

müəyyən vaxt ərzində müəssisənin aldığı xalis gəliri ifadə edir ki, pul vəsaitlərinin real daxil olmasına uyğun gəlmir. O, pul vəsaitləri daxil olandan sonra deyil, satış başa çatandan sonra tanınır. Mənfəəti hesablayarkən məhsulun istehsal xərcləri onun satış anında deyil, yalnız satışdan sonra tanınır. Pul axınları bütün pul vəsaitlərinin hərəkətini ifadə edir, hansı ki, mənfəəti hesablayarkən kapital qoyuluşu, vergilər, cərimələr, kreditlara borc ödəmələri və avans vəsaitləri nəzərə alınmır.

Müəssisənin maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətinin iqtisadi səmərəsi mənfəətin mütləq göstəricilərilə, iqtisadi səmərəliliyi isə nisbi göstəricilərlə, yəni rentabellik, yaxud mənfəətlilik (gəlirlilik) göstəricilər sistemi ilə xarakterizə edilir. Rentabellik göstəriciləri biznes iştirakçılarının maraqlarına uyğun olaraq müxtəlif mövqedən təsərrüfat subyektlərinin mənfəətlə (gəlirlə) işləməsini əks etdirirlər [4, s.348]. İqtisadi ədəbiyyatda rentabellik göstəricilərinin geniş spektrinə baxılır, hansıki hesablama üsulu qarşıda duran analitik və idarəetmə məsələlərindən asılı olaraq fərqlənir.

Praktiki və analitik işdə rentabelliğin hesablanması geniş göstəricilər sistemindən istifadə edilməsi və onların uyğunlaşdırılması maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətinin mürəkkəbliyi ilə şərtlənir və alınan nəticələrin adekvat izahını xeyli çətinləşdirir. Xarici mənbələrdə başqa üsullarla hesablanan və xüsusi məsələlərin həlli üçün istifadə edilən rentabellik göstəricilərindən də istifadə olunur. Ümumi mənfəətin, yaxud marjinal gəlirin satılmış məhsulun həcminə nisbəti kimi hesablanan ümumi mənfəətlik əmsalını buna misal göstərmək olar. Məhz bu göstəricidən müəssisənin zərərsizliyini təhlil edərkən istifadə olunur.

Uzunmüddətli investisiya qərarlarının səmərəliliyini qiymətləndirərkən pul vəsaitlərinin axını əsasında hesablanmış rentabellik göstəricisindən istifadə edilir. Rentabellik göstəricisi əsasında qəbul edilən idarəetmə qərarlarının səmərəliliyinə nail olmaq üçün aşağıdakı şərtlərə riayət olunmalıdır [4, s.355]:

- idarəetmə obyektinin düzgün seçilməsi və məqsədin dəqiq müəyyən edilməsi;
- təhlil olunan göstəricilərin hesablanma metodunun əsaslandırılması;
- baxılan parametrlərin səviyyəsini şərtləndirən amillər arasında qarşılıqlı əlaqənin

kəmiyyət və keyfiyyət qiymətləndirilməsinin müəyyən edilməsi;

➤ alınan nəticələrin iqtisadi cəhətdən uyğunlaşdırılması, onların digər müəssisələrin analoji göstəriciləri, orta sahə səviyyəsi və qəbul edilən “təhlükəsizlik” normaları ilə dinamikada müqayisəsi;

➤ güclü və zəif tərəfləri ayırmaqla nəticələrin formalaşdırılması, qarşıda duran məqsədə çalmağa imkan verən amillərin aşkara çıxarılması;

➤ alınan nəticələr əsasında qərarın qəbulu və idarəetmə amillərinin vasitəsilə rentabellik səviyyəsinə təsir göstərilməsi.

Nəzərə alsaq ki, idarəetmənin məqsədi bütövlükdə mənfəət əldə etməkdir, onda maliyyə-iqtisadi indikatorlar kimi istehsalın rentabellik, satışın rentabellik, aktivlərin rentabellik və xüsusi kapitalın rentabellik göstəricilərindən istifadə kifayətdir və həm də zəruridir.

Kapitalın rentabellik indikatoru qrupunda ən ümumi aktivlərin rentabellik göstəricisidir. Aktivlərin rentabellik göstəricisinin səviyyəsi və dinamikası şirkətin menecerlərinin diqqətində olan başlıca obyektədir, çünki məcmu kapitalın rentabellik səviyyəsi istehsal və maliyyə resurslarının strukturu və hərəkətini, istehsal və tədavi xərclərini, buraxılan məhsulun və yerinə yetirilən xidmətin həcmi və onların bazarın tələbinə uyğunluğunu əks etdirir. Aktivlərin rentabellik göstəricisi isə biznesin daxili və xarici iştirakçılarının iqtisadi maraqlarının balansını əks etdirir. Aktivlərin rentabelliğini hesablamaq üçün xalis mənfəətdən istifadə adekvat sayılır. Belə ki, aktivlər təkcə daxili vəzifələrin həlli üçün deyil, həm də dövlət qarşısında müəssisənin öhdəliklərini yerinə yetirmək üçün kifayət qədər mənfəətin alınmasını təmin etməlidir [2, s.38]. Bu eyni zamanda xalis mənfəət əsasında hesablanmış aktivlərin rentabellik göstəricisindən idarəetmə fəaliyyətinin vergi siyasəti kimi mühüm aspektini qiymətləndirmək üçün istifadə edilə bilər.

Müəssisənin maliyyə vəziyyətinin təhlilində işgüzar aktivliyin qiymətləndirilməsinə xüsusi yer ayrılmalıdır. Müəssisənin işgüzar aktivliyi kəmiyyət və keyfiyyət meyarları sisteminin köməyi ilə müəyyən edilir. İşgüzar aktivliyin kəmiyyət meyarları mütləq və nisbi göstəricilərlə xarakterizə edilir. Mütləq göstəricilərə hazır

məhsulun, əmtəənin, işin və xidmətin satış həcmi, mənfəəti, avans verilmiş kapitalın (aktivlərin) miqdarı və s. aid etmək olar, işgüzar aktivliyin nisbi göstəriciləri müəssisənin resurslarından (əmlakından) istifadənin səmərəliliyini xarakterizə edirlər. Onları maliyyə əmsalları — dövlətə göstəricilərinin sistemi şəklində ifadə etmək olar [1, s.178].

Vəsaitlərin dövlətə göstəricisini həm bütün avans kapital (aktivlər) üzrə, həm də onun ayrı-ayrı elementləri üzrə hesablamaq mümkündür. Vəsaitlərin dövlətməsi dövlətin surəti və dövlətin müddətinin köməyi ilə qiymətləndirilir.

Müəssisənin işgüzar aktivliyinin təhlili üçün iki qrup göstəricilərdən istifadə olunur: aktivlərin dövlətməsinin ümumi göstəriciləri və aktivlərin idarə olunması göstəriciləri.

Kəmiyyət meyarları kimi təchizat bazarlarının genişliyi, müəssisənin işgüzar reputasiyası, onun rəqəbatqabiliyyəti, daimi malgöndərənlərin və hazır məhsul (xidmət) alıcılarının mövcudluğu çıxış edir.

İstehsal müəssisələrində maliyyə resurslarının idarə edilməsi mexanizminin qiymətləndirilməsi

Aparılan tədqiqat zamanı Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət göstərən sənaye təyinatlı üç səhmdar cəmiyyətlərinin: “Hilal” Müəssisəsi, «Azər» Süd Zavodu və “Karmen” Qida Məhsulları Sənaye Kompleksinin maliyyə hesabatlarından istifadə edərək onlarda maliyyə menecmentinin təşkilinin müasir vəziyyətini təhlil edilmişdir.

Cədvəl 1-in məlumatlarından göründüyü kimi, səhmdar müəssisələrin maliyyə fəaliyyətini xarakterizə edən göstəricilərin artması meyli müşahidə olunur. Bərabər bazar münasibətləri şəraitində işləmələrinə baxmayaraq səhmdar cəmiyyətləri öz maliyyə vəsaitlərini müxtəlif cür idarə edirlər. Maliyyə menecmentinin təşkilinə cəmiyyətlərin fərqli yanaşmaları xüsusi kapital və borc kapital arasındakı nisbət ilə müəyyən edilir.

“Hilal” Müəssisəsi, “Azər” Süd Zavodu və “Karmen” Qida Məhsulları Sənaye Kompleksi ilə müqayisədə öz fəaliyyətində borc kapitalından daha çox istifadə etmişdir. Daha doğrusu, 2015-2018-ci illərdə “Hilal” Kiçik Müəssisəsinin ümumi kapitalında borc kapitalın xüsusi çəkisi 70,6 faiz, Azər” Süd Zavodu 57,2 faiz və

Karmen” Qida Məhsulları Sənaye Kompleksində 44,2 faiz təşkil etmişdir. Eyni zamanda səhmdar cəmiyyətlərində xüsusi kapitalın mütləq həcmi və xüsusi çəkisi 2018-ci ildə 2015-ci illə müqayisədə xeyli artmışdır. Bu mütləq hal

məhsulun satışından alınan mənfəətdən cəmiyyətlərin inkişafına xeyli vəsaitin ayrılmasına imkan vermişdir.

Cədvəl №1

“Hilal” Müəssisəsi, «Azər» Süd Zavodu və “Karmen” Qida Məhsulları Sənaye Kompleksinin balans agregatlarının strukturu, min manat (2015-2018-ci illər)

Balansın maddələri	“Səhliyalı” Müəssisəsi		Abşeron		“Azər” Süd Zavodu		“Karmen” Məhsulları Kompleksi		Qida Sənaye	
	2015	2018	2015	2018	2015	2018	2015	2018	2015	2018
Dövriyyə kapitalı	333,5	476,7	286,8	297,5	325,3	423,3				
Əsas kapital	56,0	103,1	100,4	119,0	130,1	169,3				
Xüsusi kapital	81,9	203,5	143,4	200,4	258,8	326,2				
Pul vəsaitləri	103,4	143,0	114,7	129,0	81,3	105,8				
Öhdəliklər	295,6	376,3	243,8	226,1	125,6	163,4				
O cümlədən:										
Uzunmüddətli öhdəliklər	-	-	154,9	-	-	-				
Qısamüddətli öhdəliklər	198,1	124,2	80,5	74,6	125,6	163,4				
Sair Öhdəliklər	110,1	252,1	M	151,5	103,5	145,3				
Məhsul satışından gəlir	1591,3	1973,6	573,6	2082,5	2602,4	2751,5				
İstehsal xərcləri	335,4	1263,1	372,8	1457,8	1665,5	1595,9				
Mənfəət	187,9	179,3	101,8	273,7	494,5	522,8				

Mənbə: “Hilal” Müəssisəsi, «Azər» Süd Zavodu və “Karmen” Qida Məhsulları Sənaye Kompleksinin statistik hesabatlarına əsasən müəllif tərəfindən tərtib olunub.

Borc kapitalın olması çox vaxt müəssisənin öhdəliklərinin yerinə yetirilməsində müəyyən çətinliklər yaradır. “Səhliyalı” Müəssisəsi öhdəlikləri 2015-ci ildə 295,6 min manat və 2018-ci ildə 376,3 min manat, Azər Süd Zavodunun öhdəlikləri müvafiq olaraq 243,8 və 226,1 min manat və “Karmen” Qida Məhsulları Sənaye Kompleksinin öhdəlikləri 125,6 və 163,4 min manat olmuşdur. Praktika müəssisənin ödəmə-qabiliyyəti mühasibat balansının likvidlik səviyyəsi ilə xarakterizə olunur.

Təhlil göstərir ki, 2015-2018-ci illərdə “Hilal” Müəssisəsinin ümumi likvidlik əmsalı nisbətən aşağı olmuşdur. Bu hər şeydən əvvəl debitor və kreditor borcları arasında nisbətən optimal səviyyədən xeyli aşağı olması ilə izah edilir. Lakin bununla belə 2018-ci ildə təhlil olunan hər üç müəssisə üzrə ümumi likvidlik əmsalı, borcların ödənilmə əmsalı və cari likvidlik əmsalı normativdən xeyli yüksək olmuşdur. Müəssisənin likvidlik əmsalı onun maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətinin nəticələrindən bilavasitə asılıdır. Xüsusi və borc vəsaitlərin nisbəti optimal səviyyədən aşağı

olan müəssisələr kredit təşkilatları üçün riskli sayılırlar.

Müəssisənin maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətinin iqtisadi səmərəliliyini xarakterizə edən əsas göstərici rentabellik göstəricisidir. Təhlil göstərir ki, 2018-ci ildə 2015-ci illə müqayisədə təhlil olunan hər üç müəssisə üzrə satışın və səhmdar kapitalın rentabelliği xeyli yüksəlmiş, borc kapitalın və xüsusi kapitalın rentabelliği isə əksinə aşağı düşmüşdür.

Biznes fəaliyyətinin səmərəliliyi müəssisənin işgüzar fəallığından əhəmiyyətli dərəcədə asılıdır. Müəssisənin işgüzar fəallığı kəmiyyət və keyfiyyət meyarları sisteminin köməyi ilə ölçülür. Kəmiyyət meyarı satış bazarlarının genişliyi, müəssisənin işgüzar reputasiyası və rəqabət qabiliyyəti, hazır məhsulun alıcılarının və malgöndərənlərin daimi mövcudluğu ilə ifadə olunur. Keyfiyyət meyarı isə hazır məhsulun, əmtəənin, işin və xidmətlərin, mənfəətin və borc kapitalın həcmi ilə xarakterizə edilir.

Cədvəl №2.

“Hilal” Müəssisəsi, «Azər» Süd Zavodu və “Karmen” Qida Məhsulları Sənaye Kompleksinin kapital strukturu (2015-2018-ci illər)

Müəssisələr	“Hilal” Kiçik Müəssisəsi		Azər” Süd Zavodu		“Karmen” Qida Məhsulları Sənaye Kompleksi	
İllər	2015	2018	2015	2018	2015	2018
ümumi kapitalo cümlədən:	389,5	579,8	378,2	416,5	455,4	592,6
xüsusi kapital	81,9	203,5	143,4	200,4	258,8	326,2
borc kapital	307,6	376,3	243,8	216,1	196,6	266,4

Mənbə: “Hilal” Müəssisəsi, «Azər» Süd Zavodu və “Karmen” Qida Məhsulları Sənaye Kompleksinin statistik hesabatlarına əsasən müəllif tərəfindən tərtib olunub.

Cədvəl №3.

“Hilal” Müəssisəsi, «Azər» Süd Zavodu və “Karmen” Qida Məhsulları Sənaye Kompleksinin mühasibat balansının likvidlik əmsalı (2015-2018-ci illər)

Əmsallar	Normativ	“Hilal” Abşeron Müəssisəsi		Azər” Süd Zavodu		“Karmen” Qida Məhsulları Sənaye Kompleksi	
		2015	2018	2015	2018	2015	2018
Ümumi likvidlik əmsalı	≥ 1	0,60	1,40	1,2	1,3	1,6	1,6
Debitor və kreditor borclarının nisbəti	≥ 1	0,04	0,05	0,12	0,23	0,5	0,5
Borcların örtülmə əmsalı	≥ 2	1,7	3,8	3,6	4,0	2,6	2,6
Cari likvidlik əmsalı	$\geq 0,3$	0,5	1,2	1,4	1,7	0,6	0,6

Mənbə: “Hilal” Müəssisəsi, «Azər» Süd Zavodu və “Karmen” Qida Məhsulları Sənaye Kompleksinin statistik hesabatlarına əsasən müəllif tərəfindən tərtib olunub.

Biznes fəaliyyətinin təşkili prosesində çoxlu sayda müxtəlif növ risklər baş verir. Onlardan istehsal (əməliyyat) və maliyyə riskləri kommersiya təşkilatları və səhmdar cəmiyyətləri üçün daha səciyyəvidir. Müəssisələrin balansında maddi resurs potensialı iki bölmədə: aktivlər (əmlak) və onların yaranma (maliyyələşdirmə) mənbələri şəklində göstərilir ki, bu da sözügedən risklərin aydın dərk edilməsinə, başa düşülməsinə imkan verir.

NƏTİCƏ

Azərbaycanın təsərrüfat subyektləri öz biznes fəaliyyətlərini genişləndirmək, texniki təchizat səviyyəsini artırmaq, rəqabət qabiliyyətli məhsullar istehsal etmək və yüksək mənfəət almaq üçün əlavə borc vəsaitlərin cəlb edilməsi və onlardan effektiv istifadə olunması məsələlərinə ciddi diqqət yetirməlidirlər. Maliyyə menecmentinin mühüm funksiyası kimi borc vəsaitlərdən istifadə sahibkarlıq subyektlərinin istehsal-təsərrüfat fəaliyyətini genişləndirir, xüsusi kapitaldan

daha effektiv istifadəni təmin edir, müxtəlif məqsədli maliyyə fondlarının yaradılması prosesini sürətləndirir və son nəticədə müəssisənin bazar dəyərini artırır

Maliyyə təhlilinin başlıca məqsədi müəssisənin maliyyə vəziyyətini obyektiv şəkildə xarakterizə edən əsas parametrləri, yəni aktiv və passivlərin strukturunda, debitor və kreditor borclarında, mənfəət və zərərin tərkibində baş verən dəyişiklikləri aşkara çıxarmaqdan ibarətdir. Maliyyə təhlilinin köməyi ilə təsərrüfat subyektlərinin maliyyə dayanıqlığını obyektiv qiymətləndirmək, maliyyə resurslarından istifadənin səmərəliliyini müəyyənəlmək, mü-tərəqqi maliyyələşdirmə mənbələrini aşkara çıxarmaq mümkündür.

Bundan başqa müəssisənin maliyyə dayanıqlığını yüksəltmək məqsədilə aşağıdakı tədbirlərin həyata keçirilməsi vacibdir:

➤ kreditor və debitor bortlarının, qısamüddətli və uzunmüddətli maliyyə qoyuluşlarının effektiv idarə edilməsinin təşkili;

➤ müəssisənin maliyyə vəsaitinin müəyyən hissəsini qiymətli kağızlar portfelinə qoyulması. Belə ki, əsas fəaliyyətlə müqayisədə mənfəətin ən aşağı səviyyəsində qiymətli kağızlara qoyulan investisiya yüksək likvidliyə malikdir;

➤ məhsulun keyfiyyəti və rəqabət qabiliyyətinin yüksəldilməsi və əmtənin bazarda irəliləməsinin səmərəli təşkili yolu ilə məhsul satışından alınan gəlirin (mənfəətin) həcmnin artırılması.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Ağamalıyev M., Şükürov T. "Ticarət müəssisəsinin iqtisadiyyatı". Azərbaycan Dövlət İqtisadiyyat Universitetinin dərsləri. Bakı-2010

2. Şəkəraliyev A.Ş. "Azərbaycanda sahibkarlıq fəaliyyətinin müasir vəziyyəti, onun inkişaf problemləri və perspektivləri". Məqalələr toplusu. s. 36-39.

3. Abdullah, R.B. "Finansal və idarəetmə analizi // Girişimçilik və İnkişaf Dergisi, 2016, 8(2), 79-96.

4. İbicioğlu, H., Taş, S. və Özmen, H.İ. "Finansal Borç Yönetimi ve Sermaye Danışmanlığı". T: Ekonomi-Finanslar, 2015. 600 s.

5. Большаков С. В. Финансовая политика государства и предприятия. Курс лекций. – М.: Книжный мир, 2012. 93 с.

Омаров Э. Д.

Особенности механизма управления финансовыми ресурсами на производственных предприятиях в Азербайджане

Резюме

Цель исследования: изучить механизм управления финансовыми ресурсами производственных предприятий в Азербайджане на основе анализа финансовых ресурсов этих предприятий.

Методология: системный анализ, методы статистического анализа.

Основные выводы: Эффективная деятельность каждого хозяйственного субъекта возможна в условиях его стабильного финансового положения. Финансовая устойчивость предприятия характеризуется его финансовыми возможностями. Три показателя имеют первостепенное значение для оценки результатов финансово-хозяйственной деятельности предприятия: выручка от реализации товаров (товаров, работ, услуг); прибыль; денежный поток. При анализе финансового положения предприятия особое место следует уделять оценке деловой активности.

Ключевые слова: производственное предприятие, финансовые ресурсы, доход, прибыль, рентабельность.

Omarov E. D.

Features of the mechanism of management of financial resources at industrial enterprises in Azerbaijan

Summary

The purpose of the research: to study the mechanism of management of financial resources of industrial enterprises in Azerbaijan based on the analysis of the financial resources of these enterprises.

Methodology: system analysis, statistical analysis methods.

Main conclusions: Effective activity of each economic entity is possible in the conditions of its stable financial position. The financial stability of an enterprise is characterized by its financial capabilities. Three indicators are of paramount importance for assessing the results of the financial and economic activities of an enterprise: revenue from the sale of goods (goods, works, services); profit; cash flow. When analyzing the financial position of the company, a special place should be given to the assessment of business activity.

Key words: industrial enterprises, financial resources, income, profit, profitability.

Daxil olub: 14. 10.2018

Rəy verib: AMEA İqtisadiyyat İnstitutunun "İqtisadi siyasətin nəzəri əsasları və iqtisadi fikir tarixi" şöbəsinin əməkdaşı i.f.d i.ü.f.d. İbrahimov Ş.M